

Людмила МИХАЙЛОВА,

orcid.org/0000-0003-3525-7400

*старший викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця
(Харків, Україна) mykhailovalz@ukr.net*

Ганна ЖИЛА,

orcid.org/0000-0002-7928-0660

*викладач кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця
(Харків, Україна) ganna.zhylya@hneu.net*

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Самостійна робота студентів є необхідним та дієвим елементом навчального процесу. У статті представлено погляди науковців на сутність цього дидактичного феномену (обов'язковий елемент процесу навчання, на виконання якого відводиться відповідний час. Така робота виконується без безпосередньої участі викладача, але під його керівництвом; індивідуальна навчально-пізнавальна діяльність, яка потребує керування та аналізу з боку викладача, що здійснюється через методичні рекомендації, консультації, бесіди). Визначено основні принципи самостійної роботи студентів з англійської мови: принцип активності (студенти жваво приймають участь у завданні, запропонованому викладачем); принцип індивідуалізації (спрямовано на врахування індивідуальної освітньої траєкторії студентів та передбачає оптимізацію навчання відповідно до рівня володіння мовою та темпу роботи кожного здобувача освіти); принцип доступності та визначеності завдань (передбачає моніторинг відповідності змісту завдань, які відводяться на самостійну роботу, до рівня знань студентів); принцип наочності (візуалізація матеріалу, що вивчається, що сприяє більш глибокому засвоєнню теми); принцип системності та послідовності (дотримання логічного порядку під час вивчення матеріалу та визначення оптимального алгоритму виконання навчальних завдань); принцип зв'язку із життям (добір актуальних завдань); принцип свідомості та самостійності навчання (саме відповідальне ставлення усіх учасників навчального процесу сприятиме формуванню системи знань та умінь у вивченні англійської мови). Узагальнено типи домашніх завдань з англійської мови для студентів немовних факультетів (закріплення навчального матеріалу, що вивчався під час аудиторного заняття; підготовка індивідуального читання; робота над створенням презентації або навчального проекту.

***Ключові слова:** самостійна робота, студенти немовних факультетів, принципи організації самостійної роботи, домашні завдання з англійської мови.*

Lyudmyla MYKHAILOVA,

orcid.org/0000-0003-3525-7400

*Senior Lecturer at the Department of the Pedagogy, Foreign Philology and Translation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
(Kharkiv, Ukraine) mykhailovalz@ukr.net*

Hanna ZHYLA,

orcid.org/0000-0002-7928-0660

*Lecturer at the Department of the Pedagogy, Foreign Philology and Translation
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
(Kharkiv, Ukraine) ganna.zhylya@hneu.net*

PRINCIPLES OF ORGANIZING INDIVIDUAL WORK OF STUDENTS OF NON-LANGUAGE SCHOOLS

Students' individual work is a necessary and effective element of the educational process. The article presents the views of scientists on the essence of this didactic phenomenon (a mandatory element of the learning process, for which appropriate time is allocated. Such work is performed without the direct participation of the teacher; but under his/her guidance; individual educational and cognitive activity that requires management and analysis, which is carried out through methodical recommendations, consultations, and conversations). The main principles of students' individual work

in English are determined: the principle of activity (students actively participate in the task proposed by the teacher); the principle of individualization (aimed at taking into account the individual educational trajectory of students and provides for the optimization of training in accordance with the level of language proficiency and the pace of work of each student); the principle of accessibility and certainty of tasks (provides monitoring of the compliance of the content of tasks assigned to individual work according to the level of students' knowledge); the principle of visualization (visualization of the studied material, which contributes to a deeper assimilation of the topic); the principle of systematicity and consistency (observing a logical order when studying the material and determining the optimal algorithm for completing educational tasks); the principle of connection with life (selection of relevant tasks); the principle of consciousness and independence of learning (responsible attitude of all participants in the educational process that will contribute to the formation of a system of knowledge and skills in learning English). The types of homework in English for students of non-language schools are summarized (consolidation of the educational material studied during the classroom session; preparation of individual reading; work on a presentation or educational project).

Key words: individual work, students of non-language schools, principles of organizing individual work, English homework.

Сучасне суспільство потребує фахівців, які не тільки володіють знаннями та навичками за фахом, але й можуть самостійно обирати методи роботи, знаходити шляхи вирішення різних ситуацій, які виникають у робочому процесі. Саме тому значення самостійної роботи під час підготовки майбутніх спеціалістів неможливо переоцінити. Адже саме цей вид роботи прищеплює студентам навички самостійного мислення, уміння планувати власну діяльність, створювати алгоритм дій та обирати інформацію, яка необхідна для виконання одного чи іншого завдання.

Значення самостійної роботи збільшується також у зв'язку із тим, що наразі існує тенденція зменшення кількості аудиторних годин та збільшення кількості студентів в академічних групах, що також не сприяє підвищенню активності студентів під час занять.

На основі наукової літератури можна стверджувати, що до питань організації самостійної роботи, її видів та функцій неодноразово зверталися вітчизняні та зарубіжні науковці. Так, А. Котовою було проаналізовано організацію самостійної роботи студентів вітчизняних університетів у другій половині ХХ століття, А. Костенко розглядалися питання організації самостійної роботи студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання, В. Король та О. Савченко аналізували роль самостійної роботи студентів як складник становлення майбутнього фахівця, І. Гіренко вивчалися питання формування готовності студентів до самонавчання тощо.

Разом із тим, вважаємо що узагальнення принципів самостійної роботи студентів немовних факультетів сприятиме подальшому розвитку педагогічної науки.

Отже, метою публікації є висвітлення і узагальнення принципів самостійної роботи студентів немовних факультетів в освітній процес.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу наукової літератури необхідно зазначити, що

не існує єдиного підходу до визначення цього педагогічного феномену. Разом із тим, можна стверджувати, що системний та науковий підхід до вивчення самостійної роботи сформувався у другій половині ХХ століття.

Науковці того часу розглядали самостійну роботу як:

– обов'язковий елемент процесу навчання, на виконання якого відводиться відповідний час. Така робота виконується без безпосередньої участі викладача, але під його керівництвом;

– індивідуальну навчально-пізнавальну діяльність, яка потребує керування та аналізу з боку викладача, що здійснюється через методичні рекомендації, консультації, бесіди (Котова, 2010: 15).

Сучасні науковці мають схожі думки щодо визначення сутності цього поняття та визначають самостійну роботу як сплановану, організаційно та методично керовану викладачем навчально-пізнавальну діяльність (Костенко, 2014 :54).

Отже, підсумовуючи підходи науковців до визначення сутності цієї дидактичної проблеми, самостійну роботу можна визначити як форму активної пізнавальної діяльності, яка виконується одним або групою студентів відповідно до завдання викладача, але без його безпосередньої участі.

Для ефективної організації самостійної роботи студентів немовних факультетів необхідно дотримуватися основних принципів дидактики, на яких побудовано систему ефективного навчання:

- принцип активності;
- принцип індивідуальності;
- принцип доступності та визначеності завдань;
- принцип наочності;
- принцип системності та послідовності;
- принцип зв'язку із життям;
- принцип свідомості та самостійності навчання;
- принцип наявності єдиних вимог щодо керування.

Принцип активності виявляється в тому, що студенти жваво приймають участь у виконанні завдання, запропонованого викладачем, що сприяє розвитку навичок усного мовлення студентів, умінню коректно висловлювати та захищати власну точку зору. Науковці акцентують увагу на тому, що ступень активності студентів значною мірою залежить від того, наскільки цікавим та корисним для їх професійного становлення є завдання для самостійної роботи (Гіренко, 2010: 65).

Принцип індивідуалізації навчання спрямовано на врахування індивідуальної освітньої траєкторії студентів та передбачає оптимізацію навчання відповідно до рівня володіння мовою та темпу роботи кожного здобувача освіти, що дозволить усім працювати в зручному для них режимі. Цей принцип також знаходить відображення у виборі методу та інструментів виконання завдання, можливості сконцентрувати свою увагу на розділах англійської мови, які є або найбільш цікавими для студентів, або потребують додаткового опрацювання (наприклад, окремі граматичні теми, збагачення словникового запасу, розвиток навичок аудіювання тощо), надання декількох джерел в рекомендованій літературі для того, щоб студенти мали змогу обирати.

Значною мірою дотриманню принципу індивідуалізації сприяє використання Інтернету та різноманітних освітніх платформ, найбільш популярними серед яких є GoogleClassroom та Moodle, які дозволяють створити онлайн тести та добрати відео, що відповідають рівню та інтересам студентів, роблять процес навчання більш ефективним та цікавим, сприяють глибокому засвоєнню знань та формують навички самостійної роботи студентів (Михайлова, 2010: 116).

Для дотримання та реалізації принципу індивідуалізації необхідно також враховувати до якої саме психологічної групи належать студенти. Зокрема, виділяють три основні групи: автономну, змішану та залежну. Відповідно, студенти, які належать до першої групи, майже не потребують допомоги, керівництва та консультацій з боку викладача, здобувачі освіти другої групи потребують педагогічного супроводу з деяких тем курсу, а студенти, які належать до третьої групи у більшості випадків не можуть самостійно виконати завдання та потребують постійного керівництва та консультації викладача (Задорожна, 2008: 48).

Принцип доступності та визначеності завдань є також важливим для організації самостійної роботи студентів з англійської мови. Цей принцип передбачає моніторинг відповідності

змісту завдань, які відводяться на самостійну роботу, до рівня знань студентів. На основі цього принципу завдання мають поступово ускладнюватися та переходити від більш простих завдань до складних, відсоток матеріалу, який відводиться на самостійне опрацювання поступово має збільшуватися. Разом із тим, необхідно дотримуватися балансу завантаженості завданнями, адже навчальне перевантаження завданнями може привести до їх формального виконання або невиконання завдання взагалі (Брода, 2013).

Принцип наочності спрямовано на візуалізацію матеріалу, що вивчається, що сприяє більш глибокому засвоєнню тієї чи іншої теми. Наочність можна розглядати як перехідну ланку між конкретним та абстрактним матеріалом. Щодо впровадження наочності під час організації самостійної роботи з англійської мови, то можна говорити про застосування відеоматеріалів, які активізують сприйняття інформації через гру акторів, використання засобів вербальної та невербальної комунікації, зміни сюжету тощо. Отже, завдання, які розроблено на основі відеоматеріалів, стимулюють розвиток логічного мислення студентів, сприяють формуванню навичок аудіювання та розширенню словникового запасу (Гіренко І, 2010: 68).

Принцип системності та послідовності під час організації самостійної роботи спрямовано на дотримання логічного порядку під час вивчення матеріалу та визначення оптимального алгоритму виконання навчальних завдань. У разі недотримання цього принципу може з'явитися незрозуміння навчального матеріалу або проблеми з його засвоєнням. В основу цього принципу покладено розвиток самостійного мислення здобувачів освіти та розвиток творчої ініціативи.

Принцип зв'язку із життям пов'язано із добром актуальних завдань для самостійної роботи, після виконання яких студенти отримують знання та навички, які можна буде застосовувати під час майбутньої професійної діяльності. З досвіду роботи можна стверджувати, що цей принцип самостійної роботи пов'язано також із оптимальним нормуванням самостійної роботи студентів (Король, 2003: 10).

Принцип свідомості та самостійності навчання ґрунтується на розумінні того, що саме відповідальне ставлення всіх учасників навчального процесу сприятиме формуванню системи знань та умінь у вивченні англійської мови. Так, студенти мають розуміти, що вони самостійно мають виконувати завдання, у разі необхідності використовувати відповідні інформаційні джерела

для виконання того чи іншого завдання (Русанова, 2009: 56).

Необхідно зазначити, що більшість самостійної роботи студентів немовних факультетів з англійської мови відводиться на виконання домашнього завдання, які мають двоєдину дидактичну ціль, що складається із контролю за виконанням завдання та формуванні у здобувачів освіти методики організації самостійної роботи. Саме тому необхідно чітко розуміти вимоги, які висувуються до змісту та обсягу домашніх завдань. Умовно домашні завдання можна розділити на такі групи:

- закріплення навчального матеріалу, що вивчався під час аудиторного заняття;
- підготовка індивідуального читання;
- робота над створенням презентації або навчального проекту.

Під час виконання першого типу завдання самостійне вивчення виносяться основні граматичні теми та закріплення лексичного матеріалу, які вивчалися на занятті. До таких завдань можуть відноситися як вправи на відкриття дужок, тести або переклад з української на англійську та навпаки. Ключовим моментом є використання у вправах лексики професійного спрямування, таким чином студенти не тільки краще засвоюють граматичний матеріал, але й повторюють фахову лексику.

Під час підготовки індивідуального читання ми також оцінюємо рівень володіння студентами

англійською мовою. Ідеальним вважається, коли у студентів є достатній рівень володіння англійською мовою та мотивація для того, щоб самостійно добрати тексти за фахом. У іншому випадку здобувачам пропонується текст, який було обрано викладачем. Зазначимо, що індивідуальне читання не має обмежуватися тільки читанням та перекладом тексту, його підсумком має бути більш творче завдання: складання анотації або есе.

Цікавим та корисним вбачається заохочення студентів до створення презентацій або проєктів за темами професійного спрямування. Для виконання цього завдання студентам необхідно опрацювати досить великий пласт інформації та стисло узагальнити її. Обговорюються презентації під час аудиторних занять, що дозволяє долучити до обговорення теми всіх студентів у групі.

Висновки. Отже, підсумовуючи, зазначимо, що самостійна робота є ефективним та дієвим інструментом формування знань та умінь студентів. За умови дотримання основних принципів самостійної роботи студенти не тільки більш ґрунтовно засвоюють навчальний матеріал, у них також розвиваються такі риси характеру як відповідальність, самостійність та цілеспрямованість.

У подальшому планується розкрити основні функції самостійної роботи студентів немовних факультетів з англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брода М. В. Тенденції організації самостійної роботи студентів з англійської мови. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2013_4_38.pdf
2. Гіренко І. В. Формування готовності студентів до самонавчання з іноземної мови. *Викладання мов у ВНЗ освіти на сучасному етапі : Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2010. № 16. С. 63–69.
3. Задорожна І. П. Саморегуляція навчальної діяльності студентів як психологічний чинник індивідуалізації самостійної роботи з іноземної мови. *Викладання мов у ВНЗ освіти на сучасному етапі : Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2008. № 13. С. 47–54.
4. Король В. М., Савченко О. П. Самостійна робота студентів університету як складова підготовки майбутнього фахівця. *Організація самостійної роботи студентів*. 2003. С. 9–13.
5. Костенко О. В. Самостійна робота студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання та її інформаційно-методичне забезпечення при вивченні іноземної мови. *Вісник Запорізького національного університету (Сер. Педагогічні науки)*. 2014. № 2(23). С. 52–61.
6. Котова А.В. Організація самостійної роботи студентів вітчизняних університетів у другій половині ХХ століття. Дис. ... канд. пед. наук, 2010. Луганськ. 214 с.
7. Михайлова О. В. Інтернет як засіб навчання іноземним мовам. *Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : мат-ли III Всеукр. конф. (Харків, 23 листопада 2010)*. 2010. С. 115–117.
8. Мочалова, Н. С. Завдання для самостійної роботи студентів із розвитку навичок усного мовлення. *Гуманітарний вісник НУК*. 2010. Вип. 3. С. 64–66.
9. Русанова О. О. Елементи індивідуалізації навчання іноземній мові через рольові ігри. *Вісник Житомирського державного університету : сер. Пед. науки*. 2009. Вип. 44. С. 55–58.

REFERENCES

1. Broda M. V. Tendentsiyi orhanizatsiyi samostiyanoi roboty studentiv z anhliys'koyi movy [Tendencies in the organization of students' individual work in English language]. *Naukovyy visnyk Donbasu*. 2013. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2013_4_38.pdf [in Ukrainian].

2. Hirenko I. V. Formuvannya hotovnosti studentiv do samonavchannya z inozemnoyi movy [Formation of students' readiness for self-study of a foreign language]. *Vykladannya mov u VNZ osvity na suchasnomu etapi : Mizhpredmetni zv'yazky*. Naukovi doslidzhennya. Dosvid. Poshuky. 2010. № 16. S. 63–69. [in Ukrainian]
3. Zadorozhna I. P. Samorehulyatsiya navchalnoyi diyal'nosti studentiv yak psykholohichnyy chynnyk indyvidualizatsiyi samostiynoyi roboty z inozemnoyi movy [Self-regulation of students' educational activity as a psychological factor of individualization of individual work on a foreign language.]. *Vykladannya mov u VNZ osvity na suchasnomu etapi : Mizhpredmetni zv'yazky*. Naukovi doslidzhennya. Dosvid.Poshuky. 2008. № 13. S. 47–54. [in Ukrainian]
4. Korol' V. M., Savchenko O. P. Samostiyna robota studentiv universytetu yak skladova pidhotovky maybutn'oho fakhivtsya [Individual work of university students as a component of training a future specialist.]. *Orhanizatsiya samostiynoyi roboty studentiv*. 2003. S. 9–13. [in Ukrainian]
5. Kostenko O. V. Samostiyna robota studentiv v umovakh osobystisno-oriyentovanoho navchannya ta yiyi informatsiyno-metodychne zabezpechennya pry vyvchenni inozemnoyi movy [Individual work of students in the conditions of personally-oriented learning and its informational and methodological support in learning a foreign language.]. *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu (Ser. Pedahohichni nauky)*. 2014. № 2(23). S. 52–61. [in Ukrainian]
6. Kotova A.V. Orhanizatsiya samostiynoyi roboty studentiv vitchyznyanykh universytetiv u druhiy polovyni XX stolittya [Organization of independent work of students of national universities in the second half of the XXth century]. *Dys. ... kand. pednauk*, 2010. Luhans'k. 214 s. [in Ukrainian]
7. Mykhaylova O. V. Internet yak zasib navchannya inozemnym movam [The Internet as a means of teaching foreign languages.]. *Metodychni ta psykholoho-pedahohichni problem vykladannya inozemnykh mov na suchasnomu etapi : mat-ly III Vseukr. konf. (Kharkiv, 23 lystopada 2010)*. 2010. S. 115–117.
8. Mochalova, N. S. Zavdannya dlya samostiynoyi roboty studentiv iz rozvytku navychok usnoho movlennya [Tasks for students' individual work on the development of oral communication skills]. *Humanitarnyy visnyk NUK*. 2010. Vyp. 3. S. 64–66. [in Ukrainian]
9. Rusanova O. O. Elementy indyvidualizatsiyi navchannya inozemniy movi cherez rol'ovi ihry [Elements of individualization of foreign language learning through role-playing games.]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu : ser. ped. nauky*. 2009. Vyp. 44. S. 55–58. [in Ukrainian]